

LEZOKO HITANOAREKIKO

HURBILTZE LANA

Zahar-zaharra dugu hika edo hitano deritzan tratamendua Euskal Herrian, zuka deritzana askoz berantiarragoa bait dugu gure artean. Badirudi zuka erderazko zenbait begirunezko tratamenduen antzera sortua dela, eta aurretik gaurko «ZUEK»-en balorea zuela, gaur Nafarroako zenbait bazterretan oraindik erabiltzen den bezala.

Gaurko egoera negargarrian, eroririk gauden hamildegi honetan, euskara gauza asko galtzen ari da, eta okerreña dena, euskara bera galzorian dugu. Ez da harrizkeoa beraz, euskararen eta erdararen inperialismoaren eraginez, gertatzen ari diren zenbait fenomeno.

Hitanoaren galtzea beraz, gaurko euskararen aholeziaren barruan kokatu beharra daukagu. Lezon badugu nafar kutsuzko hitano polit eta kantaria, berezi-berezia dena. Zoritxarrez ez dago oraindik azterturik, nahiz eta egunero hor ibili, danon ahoz aho. Izan dadila nire bildumatxo hau lezoar hitanoari egin nahi diodan omenalditxorik onena. Ikus ditzagun orain bere adizkiei dagozkien laukiak.

IZAN ADITZA

ORAIN ALDIA		LEHEN ALDIA	
naiz	NAK/NAN	nintzen	NIYUN/NIÑEN
zara	IAIZ	zinen	ITZAN
da	DUK/DUN	zen	IUN-IUKEN/IUNEN
gara	GAITUK/GAITUN	giñen	GIÑUN/GIÑUNEN
dira	DITUK/DITUN	ziren	ZITUKEN/ZITUNEN

UKAN ADITZA

ORAIN ALDIA (bakarra)		LEHEN ALDIA (bakarra)	
dut	DIT/DIÑET	nuen	NIN/NIÑEN
duzu	DUK/DUN	zenuen	IUN-IUKEN
du	DIK/DIN	zuen	ZIN/ZIÑEN
dugu	IYAU/IÑAU	genuen	GENIN/GENIÑEN
dute	DITEK/DITEN	zuten	ZITEK/ZITEKEN/ ZITEÑEN

ORAIN ALDIA (anitz)		LEHEN ALDIA (anitz)	
ditut	DIZKIT/DIZKIÑET	nituen	NIZKIN/NIZKIÑEN
dituzu	DITUK/DITUN	zenituen	IZKIUN/IZKIUKEN
ditu	DIZKIK/DIZKIN	zituen	ZIZKIN/ZIZKIÑEN
ditugu	IZKIYAU/IZKIÑAU	genituen	GENIZKIN/GENIZKIÑEN
dituzte	DIZKITET/DIZKITEN	zituzten	ZIZKITEK-ZIZKITEKEN/ ZIZKITENEN

EGON ADITZA

ORAIN ALDIA		LEHEN ALDIA	
nago	NIOK/NION	nengoen	NIOKEN/NIONEN
zaude	IO	zeunden	IOKEN
dago	ZIOK/ZION	zegoen	ZIOKEN/ZIONEN
gaude	GAUDEK/GAUDEN	geunden	GENDUKEN/GENDUNEN
daude	ZIOZTEK/ZIOZTEN	zeuden	ZIOZTEKEN/ZIOZTENEN

ETORRI ADITZA

ORAIN ALDIA		LEHEN ALDIA	
nator	HELDU NAK/NAN	nentorren	HELDU NIYUN/NIÑEN
zatoz	HELDU DIK/DIN	zentozen	HELDU ITZAN
dator	HELDU DUJ/DUN	zeturren	HELDU IUN/IUNEN
gatoz	HELDU IYAU/IÑAU	gentozen	HELDU GIÑUN/GIÑUNEN
datoz	HELDU DITUK/DITUN	zetozen	HELDU ZITUKEN/ ZITUNEN

JOAN ADITZA (ORAIN ALDIA)		IBILI ADITZA (ORAIN ALDIA)	
noa	NIEK/NIEN	nabil	NEBILEK/NEBILEN
zoaz	IUA	zabiltza	HABIL
doa	ZIJOAK/ZIJOAN	dabil	ZEBILEK/ZEBILEN
goaz	GOAZEK/GOAZEN	gabiltza	GABILTZAK/GABILTZAN
doaz	ZIJOAZEK/ZIJOAZEN	dabiltza	ZEBILTZEK/ZEBILTZEN

JAKIN ADITZA

ORAIN ALDIA (bakarra)		LEHEN ALDIA (bakarra)	
dakit	ZEKIT/ZEKIÑET	nekien	NEKIKEN/NEKIÑEN
dakizu	DAKIK/DAKIN	zenekien	HEKIN
daki	ZEKIK/ZEKIN	zekien	ZEKIKEN/ZEKIÑEN
dakigu	ZEKIGUK/ZEKIÑUN	genekien	GENEKIKEN/GENEKIÑEN
dakite	ZEKITEK/ZEKITEN	zekiten	ZEKITEKEN/ZEKITENEN
ORAIN ALDIA (anitza)		LEHEN ALDIA (anitza)	
dakizkit	ZEKIZKIT/ZEKIZKIÑET	nekizkien	NEKIZKIKEN/NEKIZKIÑEN
dakizkizu	DAKIZKIK/DAKIZKIN	zenekizkien	HEKIZKIN
dakizki	ZEKIZKIK/ZEKIZKIN	zekizkien	ZEKIZKIKEN/ZEKIZKIÑEN
dakizkigu	ZEKIZKIGUK/ZEKIZKIGUN	genekizkien	GENEKIZKIKEN/(...)ÑEN
dakizkite	ZEKIZKITEK/ZEKIZKITEN	zekizkiten	ZEKIZKITEKEN/(...)NEN

EDUKI ADITZA (ORAIN ALDIA)		EKARRI ADITZA (ORAIN ALDIA)	
daukat	ZEUK(E)AT/ZEUKEÑAT	dakart	ZEKARRET/ZEKAR-NET
daukazu	DAUKAK/DAUKAN	dakarzu	DAKARK/-N
dauka	ZEUK(E)AK/ZEUK(E)AN	dakar	ZEKARREK/ZEKARREN
daukagu	ZEUK(E)AGUK/ZEUK(E) AGUN	dakargu	ZEKARGUK/ZEKARGUN
daukate	ZEUKATEK/ZEUKATEN	dakarte	ZEKARTEK/ZEKARTEN

NOR - NORI

ORAIN ALDIA (bakarra)		LEHEN ALDIA (bakarra)	
zait	ZAIK/ZAIEN	zitzaidan	ZITZAIKAKEN/ZITZAI- DANEN
zaizu	ZAIK/ZAIN	zitzaizun	ZITZAIKEN/ZITZAIÑEN
zaio	ZAIK/ZAIEN	zitzaion	ZITZAIOKEN/ZITZAIONEN
zaigu	ZAIKUK/ZAIKUN	zitzaigun	ZITZAIKUKEN/ZITZAI- GUNEN
zaie	ZAIOTEK/ZAIOTEN	zitzaien	ZITZAIOTEKEN/ZITZAI- TENEN
ORAIN ALDIA (anitza)		LEHEN ALDIA (anitza)	
zaizkit	ZAIKIKEN/-N	zitzaizkidan	ZITZAIKIDAKEN/-NEN
zaizkizu	ZAIKIK/-N	zitzaizkizun	ZITZAIKIKEN/-ÑEN
zaizkio	ZAIKIKEN/-N	zitzaizkion	ZITZAIKIKEN/-NEN
zaizkigu	ZAIKIKUK/-N	zitzaizkigun	ZITZAIKIKUKEN/-NEN
zaizkie	ZAIKIOTEK/-N	zitzaizkien	ZITZAIKIOTEKEN/-NEN

NOR - NORI - NORK

ORAIN ALDIA (bakarra)		LEHEN ALDIA (bakarra)	
diot	DIT/DIÑET	nion	NIN/NIÑEN
diozu	DIOK/DION	zenion	IOKEN/IONEN
dio	ZIOK/ZION	zion	ZIOKEN/ZIONEN
diogu	ZIOGUK/ZIOGUN	genion	GENIOKEN/GENIONEN
diote	ZIOTEK/ZIOTEN	zioten	ZIOTEKEN/ZIOTENEN
diet	DIOTEK/DIOTEN	nien	NIOTEKEN/NIOTENEN
dit	ZITEK/ZITEN	zidan	ZIDATEKEN/ZIDATENEN
digu	ZIGUK/ZIGUN	zigun	ZIGUTEKEN/ZIGUTENEN
die	ZIEK/ZIEN	zien	ZIETEKEN/ZIETENEN
diegu	ZIEGUK/ZIEGUN	genien	GENIOTEKEN/GENIO- TENEN
digute	ZIGUTEK/ZIGUTEN	ziguten	ZIGUTEKEN/ZIGUTENEN
didate	ZIDATEK/ZIDATEN	zidaten	ZIDATEKEN/ZIDATENEN
ORAIN ALDIA (anitza)		LEHEN ALDIA (anitza)	
dizkiot	DIZKIT/DIZKIÑET	nizkion	NIZKAN/NIZKIÑEN
dizkiozu	DIZKIOK/-N	zenizkion	IZKIOKEN/IZKIONEN
dizkio	ZIZKIOK/-N	zizkion	ZIOZKAN/ZIZKIONEN
dizkiogu	ZIZKIOGUK/-N	genizkion	GENIZKAN/GENIZKIONEN
dizkiote	ZIZKIOTEK/-N	zizkioten	ZIZKIOTEKEN/-NEN
dizkiet	DIZKIOTEK/-N	nizkien	NIZKIOTEKEN/-NEN
dizkit	DIZKITEK/-N	zizkidan	ZIZKIDATEKEN/-NEN
dizkigu	ZIZKIGUK/-N	zizkigun	ZIZKIGUTEKEN/-NEN
dizkie	ZIZKIEK/-N	zizkien	ZIZKIETEKEN/-NEN
dizkiegu	ZIZKIEGUK/-N	genizkien	GENIOZTEKEN/-NEN
dizkigute	ZIZKIGUTEK/-N	zizkiguten	ZIZKIGUTEKEN/-NEN
dizkidate	ZIZKIDATEK/-N	zizkidaten	ZIZKIDATEKEN/-NEN

OHARRA: Lezon NOR-NORK izeneko aditz sistema ez da oso regularki erabiltzen, bere tokian askotan NOR-NORI-NORK izenekoa erabiltzen bait da, honako gauzak aditzen direlarik: ikusi dit, ikusi nin...

Egia esan ez zait oso erraza egin honelako bildumatxoa burutzea, askotan gauza bera esateko bi edo hiru adizki ezberdin erabiltzen bait dira. Oso maiz nekazal arloan eta kalean erabiltzen direnak ez dira berdinak izaten, eta pertsona berak askotan bi edo hiru adizki ezberdin erabiltzen ditu gauza bera adierazi nahian.

Han eta hemen ibili naiz galdezka oso erantzun ezberdinak jasotzen, baina hala ere joera regular bat nabaritzen denez, horixe izan da ni bildumatxo honetan azaltzen saiatu naizena. Nire ustez oso nahasmen handia dago Lezoko hitanoan, bertan korapilatzen bait dira garai bateko adizki nafar zaharrak, aintzinekoak, eta gure bizilagun gipuzkeradunenak. Horregatik askotan oso zaila egiten da koadro batetan adizki horiek modu logiko batez ipintzea.

Badakit jende asko ez dela ados egongo nik hemen ipinitakoarekin, eta konplexidade zabal hau buruan izaki, guztiz normala iruditzen zait. Horregatik eskatuko nizueke bes-telako iritziak dituzuenei hemen, aldizkari honen orrietan kalera ditzazuela, honela denon artean hobeto ezagutu dezagun gure hika gozoa, gure hitano zaharraren edertasun eta musikalidadea. Esanetara.

ZABARRE